

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Цанка Златева Попзлатева

Су „Св. Климент Охридски“, ФНОИ, катедра Логопедия

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в област на висше образование 3.Стопански, социални и правни науки
професионално направление 2. Психология
докторска програма „Специална психология”

Автор: Майа Бисерова Фьодорова-Радичева

Тема: „Социални интеракции при ученици със специфични нарушения на способността за учене“

Научен ръководител: проф. дпн Дора Левтерова – Гаджалова, ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33-1392. от 23.04.2021г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: „Социални интеракции при ученици със специфични нарушения на способността за учене“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование: 3.Стопански, социални и правни науки, професионално направление 2. Психология, докторска програма „Специална психология“. Автор на дисертационния труд е Майа Бисерова Фьодорова-Радичева– докторантка в редовна форма на обучение към катедра Психология, с научен ръководител проф. дпн Дора Левтерова – Гаджалова - ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Майа Фьодорова-Радичева комплект материали на хартиен носител, изискван в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ включва следните документи:

- автобиография в европейски формат;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията.

2. Актуалност на тематиката

Тематиката на дисертационния труд попада в изследователския фокус на Специалната психология, насочен към общите и специфични фактори и проявления на когнитивното и

личностното функциониране на децата със сензорни, невроразвитийни и емоционално-поведенчески нарушения. От позициите на преосмислената философска бази на българското образование с водещ акцент върху образователни дейности и ресурси, които подкрепят личностното израстване на всички деца, тематиката е актуална както на теоретично-методологично равнище, така и на научно приложно. Дефинирането на понятието специални образователни потребности (СОП), предполага оценка на възможности и дефицити при всяко дете с очертан проблем в развитието в когнитивен, но и в личностен аспект. Ключов момент за промените в образователните политики и практики е новата парадигма на социалния подход, който разпознава силана на социалния фактор да променя биопсихосоциалния профил на децата от различните възрастови групи, но на базата на познаване на техните компетентности и трудности. Личностното функциониране на учениците със СНСУ в критичната пубертетна възраст са слабо проучени, което е рисково условие за поява на нови проблеми, но на личностно равнище. Познаването на детските слаби и силни страни у изходен момент в конструирането на нов тип образователни дейности, които подобряват интеракциите с близката социална среда, приобщава към социалните групи и е път към самоуважение и балансиран Аз-образ и личностна идентичност.

3. Познаване на проблема

Докторантката демонстрира изключително задълбочено познаване на изследвания проблем във всички части от своето проучване. Дисертацията е разработена в обем от 267 стр., и е подкрепена с добре осмислени и структурирани приложения, илюстриращи същността на изследователската работа. Цитираните 91 библиографски източника на кирилица и латиница, в които доминират публикации от последните 10-15 години са показателни за широкия обхват на научно-познавателния интерес и стремеж за интерпретация на най-новите научни факти в специализираната литература. Разработката е представена чрез три основни глави, увод, изводи и препоръки, заключение, научни приноси и публикации. Всяка част се отличава с висока степен на смислова натовареност, която логически обосновава появата на следващата.

Изнесените доклади пред национални и международни форуми, както и публикуваните статии в рецензирани списания са индикатор за системност в изграждането на научната информираност, поэтапен прогрес в уменията за излагане на собствените постижения и нарастващо самочувствие на един млад изследовател.

4. Методика на изследването

Експерименталният дизайн на изследването е добре обмислен и реализиран. Ясно дефинираните обект, предмет и цел на изследването са декомпозирани в логични задачи и работни хипотези. Разработеният изследователски инструментариум се базира върху

структурирани оценъчни скали, като предпоставка за прилагане на адекватен комплекс от методи на описателната статистика и тази на статистическия извод (мерките на централната тенденция, честотен, факторен и йерархичен клъстърен анализ).

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е разработен в три съдържателни глави – една теоретична и две емпирични. Теоретичната разработка дискутира проблема в два параграфа. Първият анализира позиции и дефиниции за СНСУ на изследователите в българската, американската и руската психологически школи. Сравнителния анализ е разширен с проследяване на историческите аспекти и дискусия за динамичните промени. Специално внимание е отделено върху анализ на нормативните документи, свързани със специалните образователни потребности.

Вторият параграф проследява възрастовата динамика в психологическия профил на децата с СНСУ като фактор за промяна на социалните интеракции и общуване в референтните групи. Дискутирани са научните представи за груповата динамика в ученическия клас, за Аз-идентификацията, за връзката между самочувствие и социално функциониране. Текстът е аналитично оценъчен, което позволява обобщения в посока на конструктивистката парадигма в психологията, реализирана в експерименталния дизайн.

Втора глава е посветена именно на експерименталния дизайн, който отговаря на съвременните критерии и структурирането на информацията, приети в съвременната психологическа наука. Конструиранията батерия от 4-ри самостоятелни психологически инструмента кореспондира с основните нужди от емпирична и структурирана информация за проверка на хипотезите.

Третата глава излага и обсъжда резултатите, като ги представя според издигнатите научни предположения. Резултатите са описани чрез включващ 14 изображения, 150 таблици и 57 графики, които осигуряват лесен достъп до разбиране и оценяване на предложените от авторката интерпретации. Проявени са умения за прецизен диференциран анализ и интерпретация на статистическата информация чрез получена чрез адекватни и професионално подобрени изчислителни техники. Компетентността в анализите и синхронъг с идеите, заложи в теоретичната постановка и хипотезите категорично убеждават, че те са лично дело на докторантката.

Дисертацията завършва с изводи, и препоръки, заключение и самооценка на научните приноси, които са за завършващ индикатор за изградената компетентост да се провършва цялостно и смислено проучване, отговарящо на актуалните проблеми в на едно междудисциплинарна научна област, каквато е Специалната психология.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Направени са 5 публикации, отразяващи ключови моменти и постижения в дисертационното изследване. Три от тях са доклади на конференции - , на национален форум и 2 на международен. Сокладите са изнесени и са публикувани в научни сборници.

Две от публикациите са представени като научни статии в национално и международно он-лайн научно списание, като едната е на английски език.

Както отбелязах по-горе, публикациите на Майа а Фьодорова-Радичева са индикатор за нейната устойчива мотивация в изследователската работа, продуктивност и прогресивно изграждащи се умение за писмено структуриране и излагане на чужди и собствени научно-творчески идеи.

Убедена съм в личната заслуга на докторантката във всяка част от дисертационния труд. Наблюдава се високо равнище на рефлексивност и самокритичност, което е позволило сама да набележи пропуски, но и идеи за нови проучвания на избраната проблематика.

7. Автореферат

Обосновка на мнението на рецензента относно съдържанието и качеството на автореферата, със заключение – дали е направен според изискванията на съответните правилници, и дали отразява основните резултати, постигнати в дисертацията

Авторефератът е изготвен в съответствие със структурата и съдържанието на дисертационния труд и следва всички изисквания на съответните правилници. Отразени са основните резултати от теоретичното и емпиричното изследване, които насочват към постиженията и приносните моменти на дисертационната разработка.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Разработеният инструментариум е добър ресурс за изследване на взаимовръзките между когнитивния фактор - социалното взаимодействие – личностна идентичност, които очертават рисковете и защитите на психичното здраве.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички на изисквания(та) на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Факултета по Педагогика приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Майа Бисерова Фьодорова-Радичева **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Специална психология като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на МАЙА БИСЕРОВА ФЬОДОРОВА-РАДИЧЕВА в област на висше образование: 3.Стопански, социални и правни науки, професионално направление 2. Психология докторска програма „Специална психология”

18.06.2021

Рецензент:

проф. д-р Цанка Попзлатева